

Център за семиотични и културни изследвания

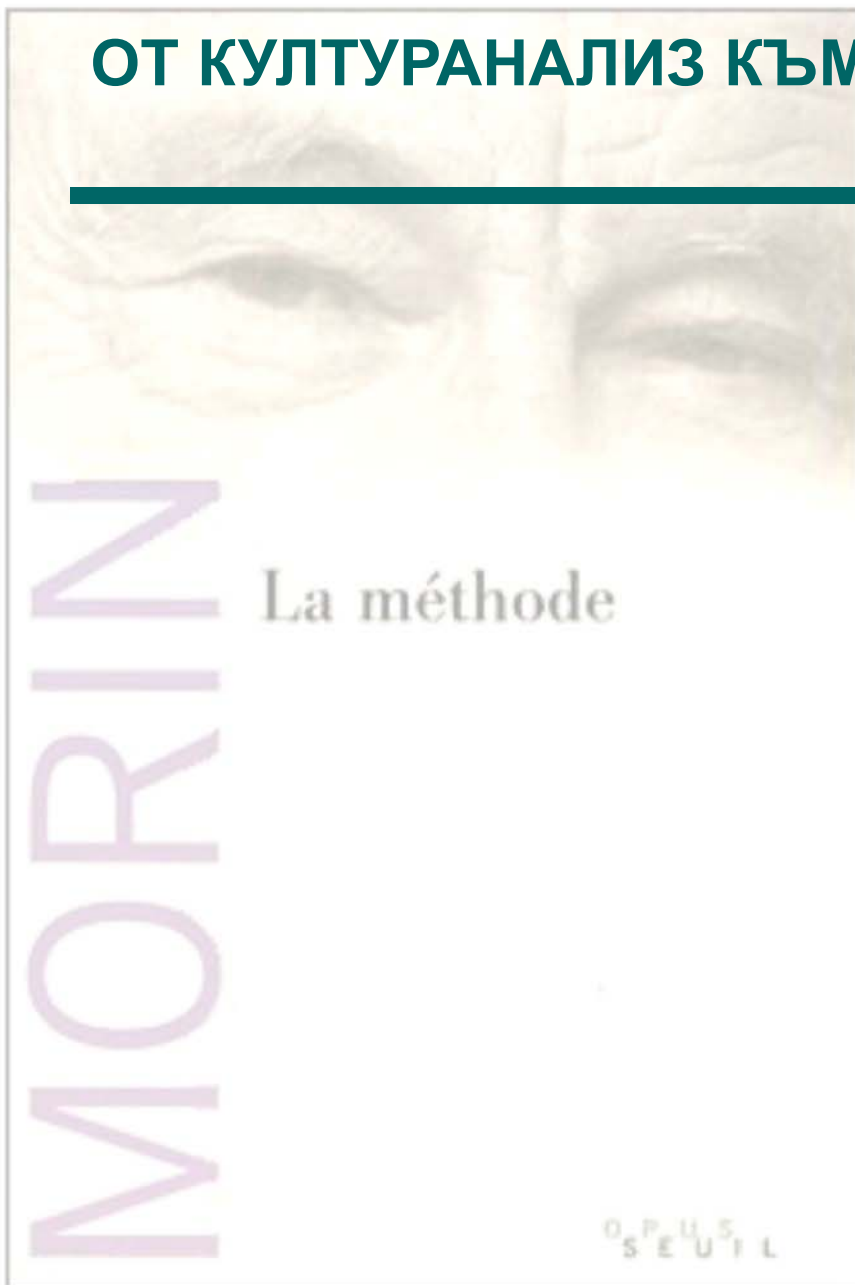

eБИБЛИОТЕКА

ЕДГАР МОРЕН

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА
ЕДГАР МОРЕН

**СИСТЕМА
НА
КУЛТУРАТА**

2

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

ДУМА-КЛОПКА

Култура: измамна очевидност, дума, която изглежда еднозначна, стабилна, устойчива, но всъщност е дума-клопка – двусмислена, проядена, уха, упойваща, подвеждаща. Дума-мит, която има претенцията да означава сама по себе си велико благо: истина, мъдрост, благоденствие, свобода, творчество... Но, ще кажете вие, тази дума е и научно понятие. А дали казваме социология на културата? И най-вече: не бихме ли могли да измерим в лабораторни условия културното развитие?

Edgar Morin

De la culturanalyse à la politique culturelle

I. LE SYSTÈME CULTUREL

Le mot piège.

Culture : fausse évidence, mot qui semble un, stable, ferme, alors que c'est le mot piège, creux, somnifère, miné, double, traître. Mot mythe qui prétend porter en lui un grand salut : vérité, sagesse, bien-vivre, liberté, créativité...

Mais dira-t-on, ce mot est aussi scientifique. N'y a-t-il pas une anthropologie culturelle? Et, dit-on, une sociologie de la culture? Mieux : n'aurait-on pas, dans un laboratoire, réussi à mesurer le développement culturel?

En fait la notion de culture est non moins obscure, incertaine et multiple dans les sciences de l'homme que dans le vocabulaire courant :

a) il y a un sens anthropologique où culture s'oppose à nature, et englobe donc tout ce qui ne relève pas du comportement inné. Comme le propre de l'homme est de disposer d'instincts très faiblement programmés, la culture, c'est-à-dire tout ce qui relève de l'organisation, de la structuration, de la programmation sociale, se confond finalement avec tout ce qui est proprement humain.

b) une autre définition anthropologique ferait relever de la culture tout ce qui est pourvu de sens — à commencer par le langage. Aussi largement que dans la première définition, la culture recouvre toutes les activités humaines, mais pour écarter leur aspect sémantique et intellectuel.

c) il y a un sens ethnographique où le culturel s'opposerait au technologique et regrouperait croyances, rites, normes, valeurs, modèles de comportements (termes hétéroclites tirés de divers vocabulaires et stockés faute de mieux dans le bazar culturel).

d) le sens sociologique du mot culture est encore plus résiduel : récupérant les déchets non assimilables par les disciplines économiques, démographiques, sociologiques, etc., il enveloppe le domaine psycho-affectif, la personnalité, la « sensibilité », et leurs adhérences sociales, parfois même il se rétrécit à ce que nous appellerons ici la culture cultivée, c'est-à-dire :

e) la conception qui centre la culture sur les humanités classiques et sur le goût littéraire-artistique. Cette conception, à la différence des précédentes,

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

Всъщност понятието **култура** в хуманитарните науки не е по-малко мъгляво, неустановено, многозначно отколкото в обикновения език:

- а) в определен антропологичен смисъл **култура** се противопоставя на природата и по този начин обхваща всичко, което не се отнася до вроденото поведение; културата в крайна сметка се смесва с всичко, което е чисто човешко;
- б) друга дефиниция в антропологията отнася към **култура** всичко, което притежава смисъл, като се започне от езика; в също така широк план, както при първата дефиниция, и тук понятието култура включва всички човешки дейности;
- в) съществува и етнографски смисъл, при който **културно** се противопоставя на технологично и обединява вярвания, ритуали, норми, ценности, поведенчески модели;

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

г) социологическият смисъл на думата **култура** е още по-остатъчен: като събира всичко останало неувоено от икономическите, демографските, социологическите и т.н. дисциплини, този смисъл включва психоафективната област, личността, чувствителността; понякога дори се съкращава до това, което тук ще наречем висша култура, т.е.:

д) схващането, според което в центъра на културата се поставят класическите хуманитарни дисциплини и литературно-художествения вкус. Това схващане, за разлика от предходните, е твърде силно оценъчно: **културното като етично и елитно** е противопоставено на некултурното.

De la culturanalyse à la politique culturelle

Le système culturel.

Il nous faut donc envisager la culture comme un système faisant communiquer — dialectisant — une expérience existentielle et un savoir constitué.

Il s'agirait d'un système indissociable où le savoir, stock culturel, serait enregistré et codé, assimilable seulement pour les détenteurs du code, les membres d'une culture donnée (langage et système des signes et symboles extralinguistiques); le savoir serait en même temps constitutivement lié à des patrons-modèles (*patterns*) permettant d'organiser, de canaliser les relations existentielles, pratiques et/ou imaginaires. Ainsi la relation avec l'expérience est bivectorisée : d'une part le système culturel extrait de l'existence l'expérience qu'il permet d'assimiler et éventuellement de stocker, d'autre part il fournit à l'existence les cadres et structures qui assureront, dissociant ou mêlant la pratique et l'imaginaire, soit la conduite opérationnelle, soit la participation, la jouissance, l'extase.

Cette conception permet de concevoir la relation homme-société-monde qu'entretient et définit une culture à travers des relais polarisateurs et transformateurs, le code et le *pattern*, qui constituent chacun de complexes sous-systèmes à l'intérieur du système (sous-systèmes que les théories parcellaires prennent pour le système tout entier).

De plus cette conception permet d'englober de façon cohérente ce qui était résiduellement et pêle-mêle catalogué dans les conceptions ethno-sociologiques de la culture : la personnalité (de base ou non), la sensibilité, les mythes et idées-forces, les tabous et les commandements, etc.

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

И така думата **култура** се колебае, от една страна, между тотален смисъл и остатъчен смисъл и от друга – между антропо-социо-етнографски и етико-естетически смисъл. Поради това в разговор или в дискусия се преминава незабелязано от широкия към тесния смисъл на думата култура или – от неутралния към оценъчния. По този начин – противопоставяме **масова култура** на **висша култура** като пропускаме да съгласуваме смисъла на думата култура, когато минаваме от единия термин на другия.

EDGAR MORIN
La méthode
5. L'humanité de l'humanité
L'identité humaine

POINTS

ESSAIS

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

Веднага се появява следният въпрос: **понятието *култура* притежава ли основно значение**, въпреки посочената разнородност и двусмисленост? По-общо казано, **има ли някакво значение на думата *култура*, което би могло да обедини толкова различни тълкувания?** Има ли значение на думата ***култура***, което, изплъзвайки се и от тотализиращата, и от остатъчната дефиниция, между които думата се колебае, би включило и едната, и другата?

Два подхода, два метода, две философии могат по свой начин едновременно да дадат представа за глобалния характер на културата. Първият подход свежда културното до семантичното и търси кода и структурата на културните системи, като се вдъхновява от моделите на структурната лингвистика. Според другия подход в центъра на културата са екзистенциалните аспекти. Това са двете големи течения в западното мислене: едното свежда културата до организиращи структури, другото я отнася към екзистенциалната плазма. Ако трябва да търсим някакво значение на понятието ***култура***, то би трябвало да бъде онова, което ще свърже екзистенциалната неяснота със структуриращата форма.

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЕДГАР МОРЕН

Трябва следователно да си представим **културата** като **система, която – диалектически – свързва екзистенциалния опит и изграденото знание**. Можем да говорим за неразчленима система, където знанието, хранилище на културни ценности, ще бъде записано и кодирано, а само притежателите на кода ще могат да го възприемат като членове на дадена култура (език и система от извънлингвистични знаци и символи): знанието ще бъде градивно свързано и с образци-модели, позволяващи да бъдат регулирани и организирани реалните и/или въображаемите екзистенциални отношения. Така връзката с опита става двупосочна: от една страна **системата на културата** извлича от съществуването опита, който тя позволява да бъде разбран и евентуално съхранен, а от друга страна, тази система предоставя на съществуването рамките и структурите, които ще осигурят или оперативно поведение, или съпричастност, радост, екстаз, отделяйки или смесвайки реално и въображаемо.

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

Това схващане позволява да се разбере отношението човек – общество – свят, което една култура поддържа и определя посредством насочващи и трансформиращи „релета“, т.е. кода и образаца-модел, всяко от които образува комплексни подсистеми вътре в самата система. Подобно схващане позволява също така да се обхване в последователност онова, което разбъркано и като остатък е включено в **етносоциологическите възгледи за културата**: личността, чувствителността, митовете и водещите идеи, табулата и заповедите и т.н. И накрая това схващане има голямо предимство, тъй като може да се приложи към **всички понятия за културата**, от най-глобалното (култура, която се противопоставя на природа) до най-тясното (висша култура). Това, което различава едни понятия за *културата* от други, е **пълнотата на системата, разпространението на знанието, широтата на полето на екзистенциалния опит, на нормите и моделите, които антропологическият, етнографският, социологическият или културологичен поглед откроява.**

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЕДГАР МОРЕН

Разбира се, културите се различават не само по широтата на тяхното поле, а също и по кода, по безкрайното многообразие от модели и, погледнато в дълбочина, по начините за разпределяне и за свързване на реалното и въображаемото, митическото и практическото. Да добавим и две важни пояснения: а) схващаме **културата като обменна система**, т.е. осигуряваща необходимия обмен между индивидите, между индивид и общество, между обществото и космоса и т.н.; б) **тази система трябва да бъде свързана със социалната система като цяло**. Глобалната социална система може да бъде схващана като културна система, противопоставена на природната система; културата може да бъде разглеждана и като икономическа, социална, идеологическа и т.н. реалност и по този начин да бъде свързвана с другите социални измерения. Така че **културата не е нито надстройка, нито база, а обменна верига, която свързва базата с надстройката**.

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА

ЕДГАР МОРЕН

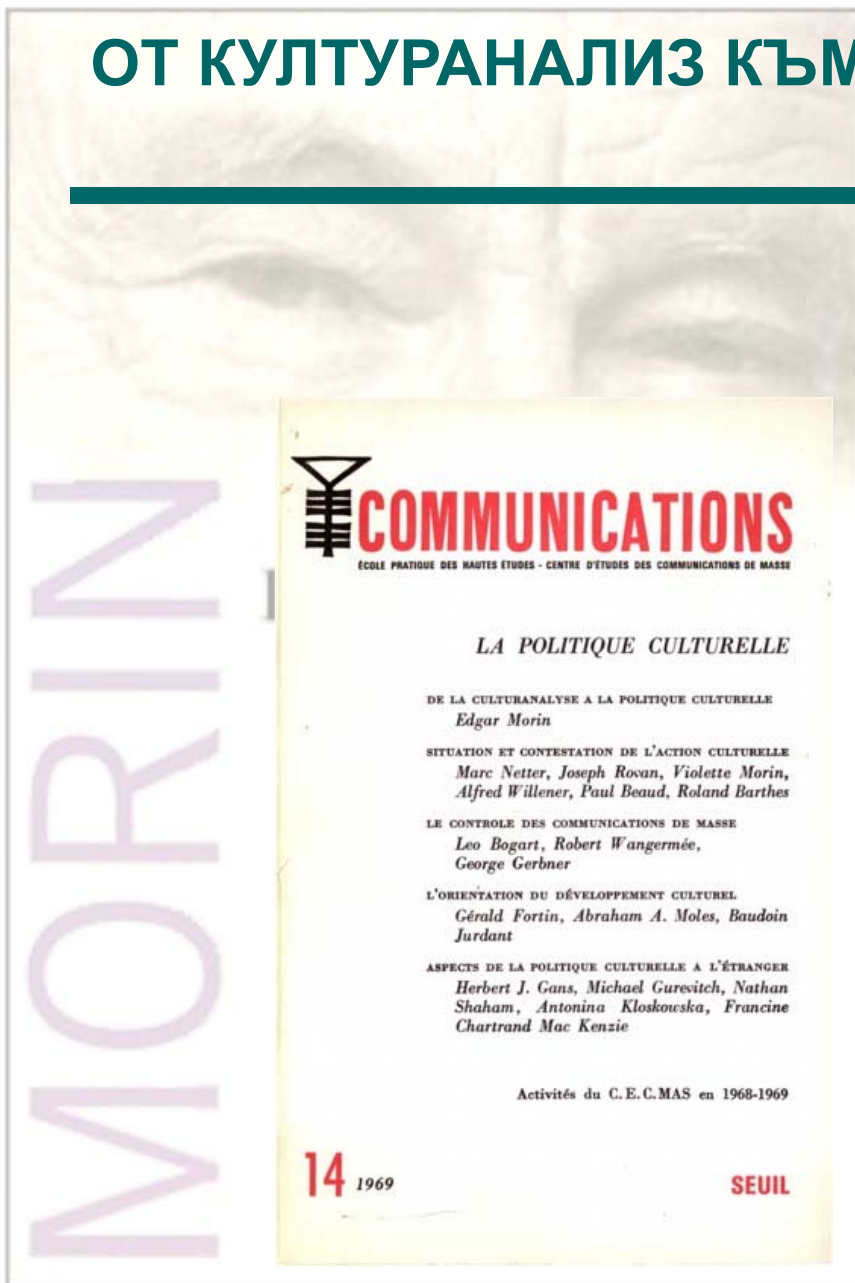
11

Въоръжени с подобно схващане за културата, можем да направим предварителен **културнализ** на нашето общество. За разлика от архаичните общества, където магическо и религиозно образуват синкретично културно единство на знания и опит, то в историческите общества и по-точно в съвременното, културните системи са непосредствено свързани и наслагващи се, дори и в един и същи индивид. Съвременното общество е поликултурно. Можем да различим **хуманитарна култура**, подхранваща висшата култура, **национална култура**, която поддържа и вдъхновява отъждествяването с дадена нация, **религиозни култури**, **политически култури**, **масова култура**. Освен това всяка от тези култури е пресечена от антагонистични течения [...] Има дълбок дуализъм във висшата култура и в масовата култура. **Културата в нашето общество е симбиотично-антагонистична система от многобройни култури, като всяка от тях е нееднородна.**

OPUS
SEUIL

ОТ КУЛТУРАНАЛИЗ КЪМ КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЕДГАР МОРЕН

12

Текстът е по: Едгар Морен. От културнализ към културна политика. – В: Идеи в културологията. Том 2. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1993, с. 811-817; превод: З. Тименова, редактор Л. Деянов. Всички права на автора, издателя, преводача и редактора са запазени.

Оригинално заглавие: Edgar Morin. De la culturanalyse a la politique culturelle. Communications, No.14, 1969, 5-8.

Презентацията е с образователна цел и е предназначена за студентите от НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, които изучават модул „Световна култура“.